

COLUMN

Artificiële intelligentie: McLuhan, Musk en Marx

*Bart Dekker**

Op LinkedIn zag ik laatst in een bericht een tv-fragment uit 1966, waarin Marshall McLuhan, filosoof, bekend van de uitspraak ‘The medium is the message’ en de term ‘global village’, een voorspelling deed. Als je over een bepaald onderwerp – in zijn voorbeeld: de geschiedenis van Egyptische rekenkunde – informatie nodig zou hebben, kun je een telefoonnummer bellen, en krijg je vervolgens specifiek op jouw vraag toegesneden Xerox-kopieën uit bibliotheken toegestuurd. Degene die het bericht had geplaatst, vond dat McLuhan een vooruitziende blik had. Zeker, McLuhan had de toekomstige bel van op maat gesneden informatievoorziening horen luiden. Maar waar de klepel ging hangen, kon hij alleen in concepten van die tijd (telefoon, Xerox) beschrijven. Een door artificiële intelligentie (AI) gedreven chatrobot op internet ging, niet verwonderlijk, zijn voorstellingsvermogen te boven.

McLuhan zag communicatietechnologie als een primaire drijver van maatschappelijke ontwikkelingen, en zou de impact van zoiets als ChatGPT zeker hebben onderkend. Hij nam een moreel neutraal standpunt in tegenover nieuwe technologieën. We zullen nooit weten of hij steun zou hebben gegeven aan de oproep van Elon Musk en andere prominenten om een moratorium van zes maanden op de ontwikkeling van AI-systemen te zetten.

Misschien zou McLuhan Musk in een tweet hebben gewezen op het hypocriete karakter van zijn oproep. Musk is medeoprichter en voormalig bestuurder van OpenAI, het bedrijf achter ChatGPT, en bezig met de ontwikkeling van een alternatief voor ChatGPT. Bij diens bedrijven Tesla en Neuralink ligt de verdenking van dodelijke ongevallen door voortijdige introductie van zelfrijdende technologie in auto's en onnodig wrede en dodelijke behandeling van apen door overhaaste experimenten met AI-implantaten. Het lijkt erop dat anderen voor de zelf razende Musk moeten afremmen.

McLuhan zou dan ook hebben kunnen wijzen op het hoog symbolische karakter van de oproep. Technologische ontwikkelingen laten zich niet remmen, zo hebben machine vernielende arbeiders, stakende vakbonden en petitie schrijvende wetenschappers al eerder ondervonden. Er is geen ontkomen aan: artificiële intelligentie gaat ons leven stormenderhand veroveren en veranderen. We zullen dus moeten leren leven met daarmee gepaard gaande risico's.

Een van de risico's waar de ondertekenaars van de petitie op wijzen, is het groot-schalig wegautomatiseren van banen. Zo moeten schrijvers ernstig vrezen voor

* Bart Dekker is redacteur van Beleidsonderzoek Online.

Bart Dekker

hun werk. ChatGPT is nu al in staat om op basis van een aantal kernwoorden verhalen te schrijven die moeilijk zijn te onderscheiden van menselijke producties. Waar internet zorgde voor een decentralisatie en democratisering van het aanbod van teksten, gaan systemen zoals ChatGPT leiden tot de volledige hyperindividualisering van zowel vraag als aanbod. Iedereen kan met behulp van dergelijke chatbots geschriften laten produceren die volledig zijn afgestemd op de eigen behoefte: ‘Schrijf voor Beleidsonderzoek Online een column van 872 woorden over AI, waarin McLuhan, Musk en Marx aan de orde komen.’ Zo simpel is het.

Chatrobots zullen de eerstelijnsloketten overnemen. Niet de weinig vermogende misbaksels die nu vaak op websites rondhangen, maar robots die met vlag en wimpel slagen voor de Turingtest en de rol van huisarts, hypotheekadviseur of ICT-helpdeskmedewerker overnemen. Het advies zal niet altijd adequaat zijn, maar de foutmarge zal die van mensen niet overtreffen.

Beleidsambtenaren kunnen inpakken. Rutte vraagt straks ChatGPT een beleidsnotitie over het stikstofbeleid te maken, waarin rekening wordt gehouden met de Europese doelstellingen, de belangen van boeren, bouwers en burgers, het coalitieakkoord, de actuele politieke verhoudingen en de voorkeuren van de kiezers. Dat alles zonder meel in de mond, maar in klip-en-klare Jip-en-Janneke-taal.

Ook beleidsonderzoekers moeten vrezen voor hun werkgelegenheid. Survey of groepsdiscussie? AI construeert de vragenlijst of checklist in een vloek en een zucht, en weet feilloos de juiste doelgroep te identificeren, te benaderen en tot medewerking te verleiden. Een doorwrochte statistische analyse van small of big data of een verslag van een rondetafelgesprek? AI doet het en levert een handzame samenvatting van de relevante resultaten. Literatuur- of metastudies, probleemverkenningen of beleidsevaluaties? Leesbare rapporten, beleidsrelevante conclusies, duidelijke aanbevelingen? ChatGPT maakt ze in een handomdraai.

En wees nu eens eerlijk. Dat onder een strakke deadline doorworstelen van talloze saaie rapporten, het uren- en dagenlang achter een beeldscherm zitten om een vragenlijst of volgend conceptrapport te produceren, met alle risico's van RSI, burn-out en andere klachten van dien, daar zit toch niemand op te wachten?

Nadat eerst landbouw en industrie aan de beurt zijn geweest, gaat technologie nu de arbeid in de dienstensector, de zorg en de overheid fundamenteel automatiseren en rationaliseren. En dat precies op het juiste moment, nu de arbeidstekorten en werkdruk enorm zijn en de dubbele vergrijzing hard toeslaat. Eigenlijk kan het allemaal niet snel genoeg gaan: niet de rem, maar juist het gas moet erop!

Dankzij AI zullen de maatschappelijke productiekrachten exponentieel kunnen toenemen en op een niveau komen die, zoals Marx schreef, ‘het ons mogelijk maakt vandaag dit en morgen dat te doen, ’s ochtends te jagen en ’s middags te vissen (...), al naar waar ik zin in heb’. Wat een voortuitziende blik had hij, meer dan een eeuw voor McLuhan. Dat deze situatie zich niet voordoet onder communistische productieverhoudingen, maar onder het gesternte van een monsterverbond van de big brothers van staatskapitalisme en techmonopolies, en dat de productiekrachten

zich zo hebben ontwikkeld, dat er weinig meer is te jagen of te vissen, anders dan in virtual reality, dat ging dan weer zijn voorstellingsvermogen te boven.